

PLACET etc., en un passatge citat i magistralment analitzat per Nicolau d'Olwer (*Paisatges de la nostra Història*, 36); rima amb *diray, play, iray, gay* etc. en Pere Alemany (fi S. XIII, *ibid.*, p. 61); en fi, tenim els versos «c' aïssi -s cové c' om los assay: / l'us ab ira, l'autres ab jay» en un passatge antològic de Peire Rogier citat com a model pel nostre Ramon Vidal de Besalú (*Abril issia e mais intrava*, v. 1160).

Notem que l'occità antic és una llengua i un estil on és corrent que un mateix mot expressi l'adjectiu i el corresponent substantiu abstracte, on *azaut* significa 'graciós' i 'la gràcia', i cosa semblant s'esdevé amb *avinent, seren, parvent, comun, comunal, lonc, ver, suau, aizin, plen, mal, continu, alegre*, i encara d'altres. ¿Qui dirà, doncs, que és forçat, que els trobadors innovessin desdoblant en el mateix sentit convertint *gai* 'goig' en *gai* 'gojós, gaudiós'? En fi s'ha sospitat que l'adjectiu tan occitànic *gent, genta*, 'gentil', no és altra cosa que *gent* 'raça', de manera que *gent* fos, ben mirat, 'home (de) raça', 'ben raçat', 'home noble', i de fet no se li ha trobat explicació etimològica més raonable; una mica com el fr. *debonnaire* ve de *de bon aire* (vinguï aquest d'AREA o d'AGRUM);⁶ tal com en francès i en occità *aize* no és solament 'encontorns, proximitat' sinó també 'proper, avinent, còmode'.

Un substantiu com el tardà fr. *gaieté* no va existir mai en llengua d'oc (hi ha un *gaieza*, però força rar), de manera que el substantiu *gaug* o *gai* o *jai* GAUDIUM, va funcionar sempre normalment com l'abstracte corresponent a... què? Naturalment, a la nova creació *gai* (*jai*) 'alegre'. Aquest, en el període primitiu, hagué d'usar-se com a adjectiu masculí i femení d'una sola terminació (com ho eren llavors *dolz, fort, calent, vert, grant* etc.), però molt aviat la llengua dels trobadors (abans que el català) es desféu d'aquesta vella categoria morfològica, innovant en el sentit de dir *valenta, granda, douça, verda, forta* etc., i llavors, naturalment, es creà el femení *gaia* (*jai*), tal com *genta* es creà al costat de *gent, douça* en lloc de *doutz, granda* per *grant* etc.

¿Per què la forma reduïda *gai* esdevingué adjectiu, mentre que *gaug* restà substantiu? L'explicació deu estar en el fet que les formes en *g-* són pròpies del Sud llenguadocià, mentre que els primers trobadors van ser del Nord i Centre del territori (on es deia *mai, miei, rai* i per tant *gai* 'goig', i no pas *mag, mieg, rag* i *gaug*); i és a aquests trobadors que fou deguda la fundació de la mística de l'amor cortès, que exigia que l'amador i l'amada fossin tot *goig*, fossin *gais*;⁷ més endavant l'idioma tendí a aprofitar la doble forma *gai* i *gaug* per distingir entre adjectiu i substantiu. Però alguna cosa quedà fins en l'adjectiu des del temps que la llengua admetia juntament *gai* i *gaug* i *gayú* com a equivalents.

En un trobador tan conspicu, de la zona N., com el saintongeais Rigaut de Berbeziilh, trobem precisament la forma *gau* (reducció de *gayú*), en nominatiu *gaus*, amb el sentit de 'alegre': «Bels cors placent(z) e *gaus*, / de totas beltatz *claus*» (Rayn. III, 442).⁸ Ço que aporta una confirmació notable de la nostra teoria. Doncs en una comarca, espill mai entelat de la nostra llen-

gua, es manté encara avui aquesta arcaica paraula, si no ben bé amb el sentit d'alegre' o 'formós', sí amb el d'«eixerit»: «persisteixen, sobretot en boca dels vells, els mots --- *gau* 'viu, de poc fiar, que va a la seva, que no es compromet'», Bladé Desumvila (*Topònims de la vila de Benissanet --- a la dreta de l'Ebre*, 1980, p. 152).

Afegiré encara dues comprovacions del gran predicament de què fruïren *jai* i *gai* en el sentit substantiu de 'goig'. El freqüent nom de lloc català *Montgai* es deu haver de mirar, igual que *Montgoi* (ermita al N. de Reus, muntanyes de Prades) i els innombrables *Montjoie*, com a representant del famós MONS GAUDII: no seria natural anomenar 'muntanya contenta' una serra encinglerada, com les que dominen tant el Montgai del Montsec occidental, com el de Sant Llorenç de Montgai (Noguera) o el Montgai d'Urgell, ni en general es presta la idea d'alegria o contentament, almenys des del punt de vista pagès, per qualificar serres i tosals, com s'hi presta en el cas de valls, planes fèrtils i poblacions. Almenys el *Montgai* de la Noguera és ja antic: un B. de *Montgai* pledeja amb G. de Fluvia (poble limitrof de Montgai) en l'any 1281 (CaCandi, *Misc. Hi. Cat.* II, 107). Cf. MONJOIA.⁹

D'altra banda el *jai* occità és probable que fos la font del basc *jai, jei*, 'festa', de què ens parla Mitxelena (*BSVAP* XI, 293).

I no fou aquesta, jo crec, l'única penetració d'aquest cas peculiar de la ideologia occitana en el vocabulari de la llengua basca, car aquí em sembla veure l'explicació d'una parella basca de substantiu abstracte = adjectiu ben paral·lela a la de *gai/jai* 'alegre' = *jay/joy/gaug* 'goig'. El bc. *gozo* «gusto, goût» és certament un dels grans mots de la llengua,¹⁰ però amb el significat de «dulçura, plaçer» en baix-navarrès i suletí.¹¹ ¿Qui gosaria separar això del cast. *gozo*, que també equival a *gusto* i prové de GAUDIUM igual que l'oc. *gaug/jay*? Sembla clar que es tracta d'un romanisme incorporat des d'antic al basc. Però el cas és que al costat d'això ha aparegut l'adjectiu *gozo* que significa coses ben semblants a l'oc. *gai*: significa «dulce, sabroso» en basc comú, «fétil, blando, de fácil manejo, que fácilmente se labra» en a. nav., b. nav., lab., guip. i bisc., «temps doux» en labortà, amb variant fonètica diminutiva *gošo* que en uns llocs és «dulce, sabroso», en altres «agradable» i a Ondarrabia («mar tranquilo»; altres variants més secundàries, *boxo* i *poz*, signifiquen exactament 'alegre'.

Ara bé tenim proves i fins l'evidència que aquest adjectiu *gozo* és una innovació relativament moderna en basc, car l'adjectiu més antic i euskèric pur per dir 'dolç' és *esti*, l'aspecte i estructura del qual, ja mostra la seva pura essència èuscara: significa 'dolç' en biscaí, roncalès i baztanès, «dulce, suave, manso» en alt-navarrès i en els tres dialectes basco-francesos, i substantivat és el mot que en basc comú significa 'mel'; d'altra part *ur-etzia* és 'aigua dolça, aigua de riu', a Be-Navarra i Sule *ezti*, de més a més, significa 'humit', i el verb *extitu* és 'calmar, endolcir' també en aquestes regions basco-franceses.¹²